

ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ И ЕКОЛОШКУ БЕЗБЕДНОСТ - НОВЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У БЕЗБЕДНОСНОЈ КУЛТУРИ

Сажетак: Идеја о еколошком образовању и образовању за одрживи развој настала је захваљујући развоју и популаризацији концепта одрживог развоја и додатно је подстакнута бројним документима, стратегијама и декларацијама које су донете од стране организација међународног и националног значаја. На свом развојном путу, образовање за одрживи развој претрпело је различите утицаје и трансформације. Од тежње ка самоспознаји, промени ставова и развоју еколошке свести, наставе која надилази предмете, до образовања које подржава промене у знањима, вештинама вредностима и ставовима са циљем стварања одрживијег и праведног друштва за све. образовање за одрживи развој и еколошку безбедност подразумева интегрисање одговарајућих знања и способности у наставне програме на свим нивоима образовања али истовремено подразумева јачу сарадњу између научника и педагога, боље интегрисање науке и технологије у образовне програме, као и јачање компетенције наставног кадра. У новом конципирању предмета Безбедносна култура, неопходно је у оквиру бројних питања безбедности на појединачном нивоу до питања безбедности државе обухватити и питања одрживог развоја и еколошке безбедности да ли на начин који укључује и бригу о стварању заједничких вредности, личног и колективног интегритета, осећаја друштвене одговорности, слободе избора, као и нових ставова и начина понашања.

Кључне речи: одрживи развој, еколошка безбедност, образовање за одрживи развој, безбедносна култура

Уводна разматрања

Образовање представља једно од централних питања и тему сваког друштва, али и целокупне савремене цивилизације. Поред науке, у којој су

* jasmina.gacic@fb.bg.ac.rs

бројна истраживања, студије и различите публикације посвећене његовим различитим аспектима, подједнако је образовању посвећена пажња и у домену политике. Однос према образовању се с разлогом у великој мери изједначава са односом према основним моралним и друштвеним нормама, као тест стања и перспектива сваког савременог друштва, слободе појединца и друштва у целини како наводи Маринковић (Marinković 2013, 167). Неспорна је неопходност и значај образовања, али је све значајнији фокус на питању какво нам је образовање потребно. Наиме, образовање је захваћено општом глобалном вредносном конфузијом која се огледа у недостатку визије о крајњим цивилизацијским циљевима (Милојевић и Јовановић 2013, 296). Десетине генерација младих људи су стасале у таквој кужној клими, развијали се сами, без узора у породици или друштвеној заједници. Одједном, децу није васпитавао нико. Ни родитељи, ни школа, ни друштвене институције. Пала су у руке бескрупулозних и неморалних медија који су их преузели и од њих направили модерне питомце глобалистичког таласа, немоћне да се чак и у зрелим годинама лате самосталне борбе са иоле озбиљним проблемом (Бјелајац и Филиповић 2018).

Питајући се шта је данас образовање аутори Милојевић и Јовановић разматрају да ли се оно састоји у формирању људских бића да би постали функционални у друштвеном систему, што данас значи да опслужују променљиво, несигурно, неизвесно тржиште и краткорочне агенде (Милојевић и Јовановић, 2013)? Како нас подсећа Вукотић (2013), модел рационализације образовања, „образовање за занимање”, „образовање за радно мјесто”, не обезбјеђује ширину знања, духовно просвјетљење личности. Да ли људи са „техничким знањима”, са знањима без хуманистичке примјесе могу бити „грађани свијета” (Vukotić 2013, 9).

Према мишљењу Вукић значајна улога образовања, у области одрживог развоја огледа се у томе што образовање подстиче промишљање и изборе који иду у прилог одрживом развоју; путем образовања се може деловати на начин размишљања људи, на развој критичког мишљења, подизање свести, обликовање знања, вештина, вредности и ставова усмерених ка одрживом развоју, а који су у основи одговорног грађанства (Вукић, 2020, 94). Као што наводи Вукић, образовање само по себи детерминише друштвене и економске промене и основа је за постизање мира, толеранције и одрживости, (Вукић 2020, 95) односно одрживог развоја уопште. Настанак и ширење идеје и концепта одрживости (трајности, уравнотежености) указују да је његова снага у консезусу хуманог, социјалног, економског, технолошког, институционалног и културног развоја. Ово је развој за који се сматра да ће омогућити садашњим и будућим генерацијама задовољавање њихових потреба и побољшање квалитета живота.¹

Евидентно је међутим, да су укупан развој, квалитет живота и очување потреба будућих генерација суочени са бројним проблемима данашњице: драстичне промене климе, угрожавање биодиверзитета са већ неповратно изгуб-

¹ Брундтлендова комисија, *Наша заједничка будућност (Our Common Future)*, Завршни извештај Брундтлендове комисије, WCED, 1987.

љеним многим врстама, исцрпљивање ресурса и велика загађеност животне средине због њиховог трошења; непрекидно уништавање читавих шумских и других екосистема; немогућност да се савладају све веће количине опасног, отровног и осталих отпадних материја; оштећење људског здравља и појава нових болести; нагомилане количине нуклеарног и другог разорног оружја које би могло више пута да потпуно униште живот на планети; недостатак воде за пиће, проблем пренасељености (Павловић 2013, 43 према Ђукановић). Дакле, не само одрживи развој већ и је еколошка безбедност² нарушена, а она подразумева пре свега способност нације или друштва да одоли оскудицама животне средине, ризицима и нежељеним променама у животној средини или напетостима и евентуалним сукобима (Barnett 2001, 15). Пандемија COVID-19 је разобличила све недостатке глобалног, али и националних друштава. Светом је завладала несигурност, изолованост и конфузија, које последично носе специфичне безбедносне изазове, са каквом комбинацијом свет се раније није сусретао (Бјелајац и Филиповић 2020).

У будућим промишљањима, неопходна је ближа повезаност одрживог развоја, одрживости уопште и еколошке безбедности са концептом безбедносне културе. Станаревић истиче да се „безбедносна култура односи на начин на који се развијају одређене идеје о безбедносном поретку и структури као и о ономе што смо учили као опасност по наше животе или претњу за наше вредности, а уједно је и наша одбрана од њих. Безбедносна култура учествује у обликовању онога што је драгоцено за нас. Регулише наше моралне, економске и политичке приоритете. Она такође поставља ограничења и могућности за декларисање шта је важно, вредно или није вредно, шта заслужује заштиту, а шта не” (Станаревић 2012). Постоји значајна веза и заједнички именуатељ између концепта одрживог развоја, еколошке безбедности и концепта безбедносне културе у много чему. Концепт безбедносне културе ослања се на теоријска и донекле спроведена практична искуства одрживог развоја и еколошке безбедности. Такође, подједнако као и код одрживог развоја и еколошке безбедности, покретачка снага безбедносне културе није вођена финансијама већ свешћу и потребом за опстанком садашњих и будућих генерација.

Еволуција и значај образовања за одрживи развој

Посвећеност развоју концепта одрживог развоја и еколошкебезбедности и њихова популаризација довели су до стварања нове парадигме васпитања и образовања – парадигме екологизације васпитања и образовања³ која се јавила

² У Појмовнику безбедносне културе еколошка безбедност се одређује се као „стање у којем постоји одржива интеракција друштвених система и система животне средине, у ком сви појединци имају равноправан и разуман приступ добрима која проистичу из природне средине (Станаревић и Ејдус2009, 39).

³ Марић Јуришин наводи да су основне поставке утемељења ове парадигме одговорност човека коју има према судбини Земље, настојање да се разуме јединство и целовитост света, као и успостављање дијалога између природе и човека (Marić Jurišin 2019, 64).

као механизам помоћу ког су се формирале екопедагогија и еколошка култура. Такође, створена је нова форма образовања - „еколошко образовање” (Андевски 2016, 16; Марић, Јурићин 2019, 64). Андевски објашњава три развојне линије еколошког образовања. Еколошко образовање, у првом периоду настанка и деловања, означава педагошко и дидактичко бављење еколошким темама у школским и ваншколским институцијама образовања и морало је да задовољи следеће критеријуме: да буде релевантно за будућност, да буде израз једне нове науке, да буде оријентисано на ставове и понашање појединца, и да се све ове одреднице могу наћи у постојећим курикулумима (Андевски и Халаши, 2002; Андевски и Кундачина, 2004). У овом периоду доминира и потреба за терминолошким одређењима; у страној и нашој литератури јављају се термини: еколошко образовање, еколошко васпитање, еколошко учење, са прецизнијим одређењем у контексту дефинисања предмета еколошке педагогије (Андевски и Кундачина, 2004). У образовном контексту тежи се самоспознаји, промени ставова и развоју еколошке свести, а васпитни аспект тежиште ставља на промену понашања.

Међутим, еколошко образовање није задовољило наведене критеријуме, па тако долази до друге линије његовог развоја. Тежило се успешнијем посредовању у усвајању знања о околини, као једном од главних задатака еколошког образовања, уз друге задатке и интенције као, на пример, развијање пожељних ставова, способности, вештина. Како објашњава ова ауторка, ово је период конституисања дидактичког концепта еколошког образовања који се оријентише на сазнања теорије система, ситуационо учење, наставу која надилази предмете (интердисциплинарни и трансдисциплинарни приступ), пројектну и проблемску наставу, са фокусом на делатну оријентацију, методе компјутерске симулације. Ове напредне методичке интенције еколошког образовања и еколошки димензиониране наставе постају јасније тек када их поставимо као супротност традиционалној фронталној настави, учењу по предметима, оријентисаности на књигу, на знање и учење које није усмерено ка деловању и доживљају (Андевски 2016, 18).

У анализи овог периода развоја еколошког образовања Андевски истиче промишљања теоретичара реформске педагогије (Кершенштајнер, Лит, Нол, Шарелман). Ови аутори сматрали су да свету школе, који цепа јединство живота, гуши изворност, стваралачку снагу, треба да се супротстави „неуништиви живот”, и да школу треба држати подаље од механичког „пумпања знања”, индустријализације. Ово рефлектује животно-филозофску дилему: живот се окреће форми, и у томе је трагедија културе, што се, тражећи форму, сам живот и кочи у формама (Андевски 2016, 18). Како наводи Андевски, без обзира на све тежње еколошки оријентисаног поучавања и учења, у школи, генерално, било је мало активности, деловања и кретања ученика. Еколошка тематика нашла је улаз, али настава је и даље била недовољно усмерена на пројекат, оивичена и ограничена одређеним предметима: биологија, географија, познавање природе. Проблем је био и у томе што се настава, којом се тежило развоју еколошких принципа, често схватала као проширена предметна настава и не више од тога. Интердисциплинарност је ретко заступљена (Андевски 2016, 21).

Истовремено, на глобалном нивоу, 20 година након прихватања идеје одрживог развоја као парадигме будућности и одржавања прве међународне конференције УН о човековој средини у Стокхолму, 1972. године, настала је значајна прекретница. Поред улоге човекове средине наглашена је потреба развоја (Конференција УН о човековој средини и развоју, Рио, 1992.) што је био знак да и је еколошко образовање отворено за даљи напредак и развој. Наиме, временом, појавиле су се и друге форме као што су „образовање за одрживост” и „образовање за одрживу будућност” (Vukić 2020, 95), „образовање за одрживо друштво”⁴ (Marić Jurišić 2019, 66), „образовања за заштиту природе”, као и „образовања за заштиту животне средине” (Klemenović, 2003). На међународном нивоу, у оквиру докумената УН, али све више и у домаћој литератури, најчешће је у употреби термин „образовање за одрживи развој” (Vukić 2020, 93; Nikolić 2012; Vidojević, 2011; Nadić 2011; Radojević, Radović-Džerina 2011). Као што пише Ловрен, чини се да се у новије време већина аутора ипак приклања употреби синтагме образовање за одрживи развој у односу на образовање о одрживом развоју, означавајући тиме скуп вредности на којима се развија принцип одговорности и делања или, „капацитет да живимо одрживије” (Орловић Ловрен 2016, 127). Јасно се препознаје значај образовања за одрживи развој у оквиру конференција Уједињених нација о одрживом развоју. На Конференцији УН о животној средини и развоју из 1992. године усвојен је документ Агенда 21, чиме је иницирано увођење одрживог развоја и образовања за одрживи развој у школске курикулуме широм света (Vukić 2020, 95). У посебном поглављу Агенде 21 (поглавље 36: „Унапређивање образовања, обуке и друштвене свести”), између осталог, разматрана су питања преоријентације образовања ка одрживом развоју, при чему један од циљева захтева да концепт животне средине и развоја постане саставни део свих програма образовања.

У складу са тиме, пред владе је постављен захтев да припреме стратегије са циљем интегрисања животне средине и развоја, као и да тај приступ уграде у образовање на свим нивоима (УН, 1992). Како наводи Вукић, тако је одрживи развој добио заслужено место у курикулуму, као неизоставан део савременог образовања, кроз интеграцију садржаја о одрживом развоју у већ постојеће предмете или креирањем посебних предмета чији су садржаји у потпуности фокусирани на одрживи развој (Vukić 2020, 95). Образовање за одрживи развој се обично разуме као образовање које подржава промене у знањима, вештинама, вредностима и ставовима са циљем стварања одрживијег и праведног

⁴ Релевантну основу за концептуализацију васпитања и образовања за одрживо друштво имају следећа теоријска полазишта: Еколошка етика, Социјална екологија, Социјални конструктивизам и Бронфенбренерова еколошка теорија. Управо су ово и могућа полазишта за димензионирање курикулума за одрживо друштво која у фокусу имају промену вредносне оријентације (Marić Jurišić 2019, 66). Оно подразумева укључивање најважнијих питања о одрживој заједници и развоју у наставнообразовни процес. Ту спадају: одржива потрошња, смањење сиромаштва, смањење ризика од катастрофа, климатске промене, биодиверзитет и слично, а такође захтева инкорпорирање одређених метода рада које ће деловати стимулативно на мотивисаност деце да промене своје понашање и почну да се понашају одговорно како би осигурали одрживи развој, тј. одрживо друштво.

друштва за све (Vukić 2020, 95). Настало је сједињавањем тема које се односе на образовање за заштиту животне средине, глобално грађанство и развој. Првенствено је било усмерено на проблеме животне средине, као што су климатске промене и губитак биодиверзитета, да би се касније проширило на проблеме одрживог развоја, попут смањења сиромаштва и родне равноправности (Vukić 2020, 95).

Како нас подсећа Андевски, овако широко постављени циљеви образовања за одрживи развој условљавају да оно излази из оквира екологије, проучавања природе, као и могуће заштите, обнове и унапређења животне средине и дотиче се глобалних дилема човечанства: питања људских права, друштвеног развоја, мира, равноправности, праведности, као постулата глобалног образовања (Андевски 2016, 24). Енергија, вода, земљиште, намирнице, школска околина, али такође окружење и клима у школи (заједнички рад, узajамност, суделовање), сва подручја живота и рада могу се егземпларно истражити и обликовати, као ученицима директно приступачан део „школског система”. Уважавајући социјалну димензију, „откривена” је повезаност са здравственим васпитањем, васпитањем за мир, превенцијом насиља, криминала, наркоманије. Све ово усмерено је ка примарном циљу: развоју емпатије, солидарности, социјалне и еколошке одговорности, зрелости и аутономије, али и кључних компетенција, способности самообликовања и јачања личности, са настојањем да се обликује „заједница која учи”, на путу ка „друштву знања” и животу у једном „глобалном селу” (Андевски 2016, 24).

Марић Јуришин сматра да су се као посебни изазови за професионалце који се баве васпитањем и образовањем у савременом друштвеном дискурсу истакли развој образовног система, курикулум и педагошка пракса који би били одрживи у три сегмента одрживог развоја. Реч је о социјалном развоју, економском развоју и очувању животне средине. Ова три „стуба” одрживог развоја морају по дефиницији партиципирати равноправно и кохезивно у пракси, у супротном су осуђени на неуспех (Marić Jurišin 2019, 63). Марић Јуришин даље истиче да је образовање за одрживи развој, а можемо додати и за еколошку безбедност, специфично пре свега по свом циљу и суштини, и у складу са тим принцип његове концептуализације је слично образовању за мир, образовању за демократију, грађанском образовању (Marić Jurišin 2019, 63). У складу са тим, у васпитнообразовној пракси, неопходно је конципирати курикулуме који би осигурали социјални и интелектуални развој деце. Курикулум који има утицај само на развој сазнајних и интелектуалних потенцијала деце није одржив, а управо му социјално-емоционална компонента придаје димензију „одрживости” утичући на развој моралности, самодисциплине и етике код деце, као и на вредности и ставове (Marić Jurišin 2019, 63).

Образовање за одрживи развој и еколошку безбедност у Србији

Образовање за одрживи развој подразумева интегрисање одговарајућих знања и способности у наставне програме на свим нивоима образовања и у

свим секторима друштва до краја декаде образовања за одрживи развој, 2005–2014. године. Према закључцима Самита о одрживом развоју, који је одржан у Јоханесбургу 2002. године, да би се остваривало образовање за одрживи развој потребно је: ојачати сарадњу између научника и педагога, боље интегрисати науку и технологију у образовне програме, као и јачати сарадњу између формалног и неформалног образовања. Наша земља је прихватила закључке Самита у Јоханесбургу и потписник је Београдске декларације чиме је прихватила да ће до 2014. године укључити образовање за одрживи развој, на начин како се препоручује, у све нивое и врсте образовних програма. образовање за одрживи развој је истовремено и образовање за животну средину (заштиту животне средине) и представља образовање за будућност и за будуће генерације (Milutinović i Nikolić, 2014, 107).

Како наводи Вукић, анализа програма основног и средњег образовања у Републици Србији је показала да се ученици са одрживим развојем, и уже, са заштитом животне средине, сусрећу у оквиру различитих предмета. У основној школи, то су: Свет око нас, Природа и друштво, Грађанско васпитање, Географија, Биологија, Техника и технологија, Физика и Хемија („Службени гласник РС”, 10/17; 16/18; 5/19; 11/19; 15/18). У средњим стручним школама изучава се предмет Екологија и заштита животне средине, а у зависности од подручја образовања, постоје и посебни предмети посвећени одрживом развоју. То су Одрживи развој у грађевинарству (геодезија и грађевинарство), Одржив развој Републике Србије (економија, право и администрација), Одрживи развој (хемија, неметали и графичарство), Енергетска ефикасност и одрживи развој (геологија, рударство и металургија), Одрживи дизајн (шумарство и обрада дрвета) („Службени гласник РС”, 7/18; 15/15; 12/15; 5/17; 6/15). Када је реч о гимназијама, појединим аспектима одрживог развоја дотичу се Биологија, Хемија и Географија (Vukić 2020, 98).

Нови План и програм наставе и учења за опште средње образовање, односно гимназије уводи бројне изборне предмете како би се унапредило гимназијско образовање. Први пут у досадашњем школовању, ученици су у могућности да почев од првог разреда, а закључно са четвртим разредом бира изборне програме. Активан избор, омогућава ученику да самостално креира део свог образовања у складу са својим интересовањима и потребама. Тиме се очекује и веће ангажовање ученика али и веће постигнуће. Циљ изборног програма *Образовање за одрживи развој* у првом разреду гимназије је да „ученик на основу истраживања међузависности људских активности и непосредног окружења развије критички, активан и одговоран однос према себи и окружењу у ком живи и да садашњост сагледава и кроз перспективу будућности” („Службени гласник РС”, 12/18) . Предвиђено је да ће на крају програма ученик бити у стању да: критички разматра утицај људских активности на стање непосредног окружења; преиспитује различите потребе људи у савременом друштву са становишта одрживог развоја; препознаје позитивне и негативне примере односа према окружењу; предвиђа могуће последице неодговорног понашања људи у непосредном окружењу, на локалном и глобалном нивоу; учествује у активностима које доприносе унапређивању квалитета живота

у непосредном окружењу; умањује сопствени негативан утицај на окружење („Службени гласник РС”, 12/18; 8/19).

Правилник о Програму наставе и учења за први разред гимназије („Службени гласник РС”, 12/18) предвиђа одабир три главне теме- вода, ваздух и одрживи градови и насеља, при чему је за сваку од тема подразумева очекиване исходе и садржаје који представљају орјентир наставницима али и ученицима. У Програму наставе и учења за други разред гимназије („Службени гласник РС”, 8/19) се наводи исти циљ као и у првом разреду гимназије, при чему се уводе нове, актуелне теме - одрживо управљање земљиштем, производња, дистрибуција и потрошња хране као чинилац одрживог развоја и управљање отпадом. Свака од наведених тема има такође као у првом разреду гимназије своје очекиване исходе и садржаје.

На високошколском нивоу образовања, последњих година је основано низ факултета и катедри, одсека, смерова или студијских група из области животне средине, како за основне тако и за последипломске и докторске студије.⁵ Наставни програми који се разматрају са становишта одрживог развоја највише су још увек присутни на техничким факултетима, мада све више расте заинтересованост и на друштвеним смеровима (Radojević, Radović i Džerina 2011). Међутим, како у свом истраживању наводи Лончар, на факултетима који припадају групацији друштвено-хуманистичких наука, на основним студијама, не постоји ниједан предмет који у свом називу садржи појам одрживи развој. Ауторка даље наводи да већина предмета на којима студенти имају могућност да чују понеко предавање о одрживом развоју (или се он бар успут помиње) су изборног карактера тако да их слуша веома мали број студената (Lončar 2011).

Друго, веома је мали број силабуса предмета у којима се експлицитно помиње појам одрживог развоја. У значајнијој мери концепт одрживог развоја је присутан у силабусима предмета на Социологији на Филозофском факултету, док се из анализе силабуса курсева на Археологији, Историји, Историји уметности и Класичним наукама на Филозофском факултету, затим из анализе силабуса на Православном богословском факултету, Учитељском факултету, Филолошком факултету и Факултету спорта и физичког васпитања не може закључити да се на било који начин баве одрживом развојем (Lončar 2011). Ауторка наводи неколико примера силабуса који предвиђају образовање за одрживи развој: предмет Теорија и планирање привредног развоја на Економском факултету, модул Урбана социологија на Социологији на Филозофском

⁵ Надић (2011) у анализи места и улоге образовања за одрживи развој у образовању политиколога објашњава еволуцију еколошког образовања политиколога. Почетак образовања у овој области на факултету Политичких наука започиње 1976. када је наставним планом школске 1976/77. године уведена научна дисциплина социјална екологија. Надић наводи и да образовање за одрживи развој за политикологе може имати и неформалну улогу. Оснивањем Центра за еколошку политику и одрживи развој (ЦЕПОР) на Факултету политичких наука у Београду отвара се једна нова димензија која студентима пружа један алтернативни модел стицања знања и усвајања нових модела понашања, који може од стране студената, али и од стране наставног особља да буде и примењен и да изазове задовољство због личног активизма (Nadić 2011).

факултету, предмети Основе економске безбедности, на Факултету безбедности (Lončar 2011). Неопходно је напоменути, да су на овом факултету постојали предмети Заштита животне средине на основним академским студијама, Глобализација и заштита животне средине на мастер студијама као и предмет Развој, конфликти и животна средина на докторским студијама који су се бавили феноменом и проблемима одрживог развоја и еколошке безбедности.

Променом наставног плана и програма, предмет Основе економске безбедности је укинут, тако да су студенти остали ускраћени за предмет који се конкретно бавио одрживим развојем. Циљеви предмета су били упознавање с функционисањем савремених тржишних процеса, савладавање основних економских појмова који омогућавају уочавање основних корелација, на теоријском и практичном нивоу, између економске праксе и друштвених односа и разумевање односа на релацији: тржиште – одрживи друштвено-економски развој – стање животне средине – заштита – безбедност – одбрана. Измењеним и допуњеним наставним планом и програмом на Факултету безбедности уведен је на основним академским студијама изборни предмет Људска безбедност који се бави одрживим развојем као основном претпоставком безбедности и еколошком димензијом људске безбедности.⁶ Такође, кроз изборни предмет Еколошка безбедност предвиђено је да се студенти упознају са концептом, трендовима, дефиницијама безбедности животне средине и еколошке безбедности, глобалним загревањем као претњи безбедности животне средине, еколошким избеглицама, облицима еколошког тероризма, безбедности хране, водних, као и енергетских ресурса. На истом нивоу студија уведен је и обавезни предмет Основи еколошке безбедности где се наводи да су циљеви: стицање знања о основама еколошке безбедности при чему се еколошким проблемима додаје димензија безбедности и обрнуто, те се животна средина налази у опсегу безбедносних питања, увођење студената у теоријске приступе концепту еколошке безбедности и систем еколошке безбедности. Крајњи циљ изучавања овог предмета јесте схватање еколошке безбедности као заштите животне средине и виталних интереса појединца, друштва и природе од негативних облика угрожавања који нарушавају стање „одрживе равнотеже”.

Исходи предмета су: оспособљеност студената за повезивање еколошких проблема и безбедности као и идентификовање, препознавање основних облика угрожавања еколошке безбедности, затим упознавање са правним актима у овој области, еколошким криминалитетом и основним субјектима система еколошке безбедности, разумевање корелације концепта одрживог развоја и еколошке безбедности, а затим и разумевање потребе за образовањем у области еколошке безбедности.⁷

⁶ Концепт људске безбедности повезује директне претње стеченим вредностима са субјективним страховима за њихово угрожавање. Безбедност се повезује са непостојањем опасности као што су глад, болести, криминал, репресија и изненадне штетне промене образаца свакодневног живота - на радном месту, у кући, заједници или природном окружењу (Ђорђевић 2013).

⁷ Нови студијски програм академских студија другог и трећег степена (мастер и докторске студије) обухвата је скуп обавезних и изборних предмета, са садржајима који подразумевају питања и проблеме одрживог развоја и безбедносних ризика и претњи у животној средини. Мастер студи-

Поред чињенице да постоје евидентни недостаци на свим нивоима образовања, оживљавање тема, проблема и питања одрживог развоја и еколошке безбедности сматра се значајним напретком. Лончар сматра да иако образовање за одрживи развој још увек није довољно присутно на факултетима друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду, за будуће измене силабуса подстицајно је то што многи курсеви због природе предмета којима се баве имају потенцијал да се баве и одрживим развојем (Lončar 2011). Међутим, како наводи Лончар, образовање за одрживи развој, а можемо додати и о еколошкој безбедности, проширује концепт образовања о животној средини. У УНЕЦЕ Стратегији, коју је Србија усвојила, истиче се да „образовање за одрживи развој такође обухвата разнородне елементе развоја и других циљних облика образовања.” Стога, образовање у области заштите животне средине треба развијати и комплементирати с другим областима образовања да би се интегративни приступ који би водио ка образовању за одрживи развој (UNECSE - Стратегија образовања за одрживи развој).

Безбедносна култура младих

Сведоци смо већ више деценија стално растућег интересовања за феномен безбедносне културе. У сплету различитих одређења самог концепта, најзначајнија чињеница да се она образује („артикулише”), учи и шири путем система образовања, укључује се у унутрашње и спољашње процесе приликом природне адаптације и организовања људи, али и у току процеса јачања способности одбране и заштите. Она доводи до хармоничног развоја појединаца и заједница и утиче да се безбедност разуме као добробит за све и за животну средину (Бодин, Радојевић и Кесић 2019, 629). Разматрајући механизме или начине развијања и унапређења безбедносне културе Станаревић наводи да безбедносна култура као концепт помаже да се схвати суштина бројних безбедносних проблема, тако да се може сагледати и анализирати у контексту превенције друштвених конфликта, системских одговора на ризике и нових безбедносних инфраструктура. То је концепт који се постепено развија и прожима све нивое безбедносне политике, од питања безбедности на појединачном нивоу до питања безбедности државе (Станаревић 2017, 372).

У разматрању сврхе безбедносне културе младих аутори Стајић, Мијалковић и Станаревић заступају тезу да васпитање и образовање са постизањем примереног и задовољавајућег нивоа безбедносне културе треба да буде у функцији својеврсног развоја младих и одраслих учесника овог оспособљавања. Овај процес представља и својеврстан аспект социјализације личности (схваћене у ужем смислу као процес прилагођавања захтевима друштвене околине усвајањем начина понашања, правила и вредности које су у њој уо-

је: Глобалне безбедносне претње, Националне безбедносне претње, Систем еколошке безбедности, Еколошки ризици и претње, Климатске промене и еколошка безбедност; Докторске студије: Енергетска безбедност- управљање природним ресурсима и одрживи развој, Интегрисано смањење ризика од катастрофа, Климатске промене- одрживост и адаптација.

бичајене), а спроводи се васпитањем, и то преко социјалних односа, контаката и додира интерперсоналног карактера, али и преко укупне организованости, целисходности и планске заснованости, ефикасности и врхунског квалитета образовања и оспособљавања (Стајић, Мијалковић и Станаревић 2013, 92).

У Републици Србији одувек су постојали озбиљни покушаји да се на свеобухватан начин наметне проблем безбедности у локалној заједници и безбедност младих уопште. Један од таквих пројеката „Учењем до безбедности” реализован је у току 2005/2006. године на основу подршке Савета за превенцију проблема развоја деце при Министарству просвете и спорта Републике Србије. Пројекат је предвиђао да се у 20 школа и четири града у Републици Србији (Нови Сад, Београд, Крагујевац и Ниш) као факултативан уведе нови наставни предмет под називом Безбедносна култура. Општи циљ изучавања овог предмета био је да ученици првог разреда средње школе стекну нова теоријска и практична знања из различитих области безбедности, о потреби, начинима и средствима заштите личних и општих друштвених вредности од различитих облика и носилаца угрожавања, без обзира на место и време њиховог испољавања. Овај предмет је подсећао на некадашњи предмет Одбрана и заштита, али је убрзо пројекат прекинут због неразумевања надлежних.

Такође, важан циљ је био и установљавање и изградња позитивног и кооперативног односа према институцијама друштва које се старају о стабилном и правним нормама успостављеном стању безбедности (Стајић, Мијалковић и Станаревић 2005). Имајући у виду предходне активности, на Факултету безбедности, од априла до јуна, 2019. године одржана су три округла стола на тему „Безбедносна култура у систему средњошколског образовања” на коме су учествовали представници бројних институција.⁸ Истакнуто је да је важно и неопходно размотрити место изборног предмета који би се бавио безбедносном културом односно безбедносним аспектима живота деце у заједници (како у школском окружењу тако и ван њега (породица, спорт, боравак у природи и остало). Један од предлога у трансформацији предмета Безбедносна култура јесте синергија свих питања везаних за одрживи развој и еколошку безбедност и питања везаних за бројне и сложене безбедносне изазове, ризике и претње.

Учесници округлог стола су представили различите аспекте безбедносне културе младих и неопходност њеног унапређења, постојећа решења едукације о безбедносној култури у земљама ЕУ, САД и Руске Федерације, указали су и на разноврсност безбедносних изазова с којима се млади суочавају, као и неопходност усаглашавања стратешких докумената Републике Србије из ове области. Такође, истакнуто је да је циљ округлих столова, сакупљање искустава и знања различитих актера који се баве безбедносном културом и изнала-

⁸ Министарство одбране, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Министарство унутрашњих послова, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података, Група за образовање мањина, социјалну инклузију и заштиту од насиља и дискриминације, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Канцеларија за управљање јавним улагањима, Црвени крст Србије, Београдски центар за безбедносну политику и Факултет безбедности Универзитета у Београду.

жење примереног решења како би садржаји безбедносне културе допрли до оних који чине будућност сваког друштва, а то су млади људи. У том циљу формиране су радне групе које ће радити у три правца: формирања новог изборног предмета у средњим школама; имплементације нових садржаја у већ постојеће планове и програме и креирања ваннаставних активности, попут дигиталних платформи, апликација и осталих савремених средстава.

На оправданост покретања нових активности у развијању предмета Безбедносна култура, односно на повезаност образовања за одрживи развој и еколошке безбедности и потребе за развојем безбедносне културе младих подсећа нас Национална стратегија за младе („Службени гласник РС”, 22/15) у којој се наводи да су млади значајан ресурс сваког друштва, са потенцијалом да постану активни и продуктивни, али за многе од њих, на путу њиховог развоја, постоје бројни безбедносни изазови, ризици и претње. То су изазови, ризици и претње који подстичу насилно понашање, екстремизам и нетолеранцију према различитим културним моделима и вредностима, утичу на пораст криминала, доводе до забрињавајућег пораста употребе опојних дрога и алкохола, коцкања, неговања небезбедних стилова живота у саобраћају, на спортским и другим јавним манифестацијама, у јавном простору, несналажења у новим, неочекиваним, „ванредним” ситуацијама, и слично. Већа изложеност безбедносним ризицима и претњама утиче на угрожавање физичког опстанка и интегритета младих, као и на могућност да воде квалитетан начин живота, у сигурном окружењу, где се неометано развијају у условима који подстичу здрав ментални развој и духовну равнотежу и где су млади успешни и срећни.

Не постоји организован системски приступ ширења знања о безбедносним ризицима и претњама којима су млади изложени, као ни организован систем обуке за стицање вештина и способности за деловање у условима конкретне безбедносне претње. Уочено је и да не постоји довољно развијен координирани мултидисциплинарни приступ и међусекторска сарадња у идентификовању, планирању и пружању услуга, које одговарају безбедносним потребама младих.

Унапређивање програмске подршке, подразумевало би подизање квалитета и ефикасности већ постојећих програма, као и креирање нових програма са темама и садржајима који се баве оним безбедносним ризицима и претњама којима су млади изложени, а који до сада нису препознати као довољно важни и самим тим нису третирани од стране институција које брину о младима. Насилје можда јесте најчешћи проблем са којим се млади људи сусрећу у свакодневном животу, али не смемо искључити ни читав спектар других проблема.

Разматрајући различите аспекте безбедности младих и претње које их окружују, не можемо искључити питање њихове безбедности у саобраћају, у ситуацијама природних катастрофа или елементарних непогода, деградације животне средине, различите облике социо-патолошких појава, трговине људима, различите модалитете дискриминације, неједнакости и сл. Као стратешки циљу овој стратегији се наводи: *Унапређени услови за развијање безбедносне културе младих* где су неки од очекиваних резултата: унапредити наставне и

ваннаставне активности садржајима који омогућавају младима да стекну нова знања, вештине и способности из области безбедности; утврдити критеријуме и стандарде за програме о безбедности младих који се спроводе изван образовног система; унапредити важеће критеријуме и стандарде према којима се спроводе програми везани за безбедност младих укључујући и родно засноване безбедносне ризике и претње; развити програме који ће младима омогућити да прођу систем обуке и оспособљавања за реаговање на безбедносне ризике и претње у њиховом непосредном окружењу; подржати развој и реализацију програма са превентивним мерама и активностима усмерених ка умањењу ризика и претњи којима су млади изложени; развити програме који оснажују младе и развијају одређене вештине и способности како да адекватно реагују приликом природних катастрофа и елементарних непогода; подржати истраживања и стручне анализе о безбедносним изазовима, ризицима и претњама којима су млади изложени; развити нове начине комуникације у сајбер простору са младима, који имају проблем безбедносне природе, где су сви актери међусобно повезани и усмерени ка потребама младих; обезбедити сарадњу и синергију у раду институција на локалном нивоу ради заштите младих од безбедносних ризика и претњи.

Подједнако нас на значај ових активности подсећа и Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије која се такође бави образовањем за одрживи развој. образовање се посматра као носилац развоја, предуслов за стварање друштва и економије знања. Зато, Стратегија препоручује нови облик образовања – образовање за одрживи развој. Оно би требало да буде: конкурентно у складу с научним, привредним и технолошким потенцијалима Републике Србије; доступно свима, а нарочито деци и припадницима социјално осетљивих друштвених група; прилагодљиво и у складу с потребама тржишта рада; довољно атрактивно и у складу с друштвено-економским променама; укључено у европски систем образовања; модерно финансирано на бази модела европског система финансирања; засновано на систему модерног управљања, сертификације, лиценцирања и акредитације („Службени гласник РС”, 57/08). Предуслов за остваривање образовања за одрживи развој, аутори Стратегије виде у унапређивању постојећег система образовања, али и у мотивисању свих интересних група да раде на развоју образовања за одрживи развој и на интеграцији садржаја одрживог развоја у формални образовни систем, у све релевантне предмете, као и у неформалне видове образовања. То, уједно води ка стварању једног мултидисциплинарног и интердисциплинарног система образовања за одрживи развој.

Закључна разматрања

У време перманентних глобалних еколошких претњи које добијају све већи замах, образовање и васпитање у области одрживог развоја и еколошке безбедности, представљају један од најважнијих задатака, будући да непосредно утичу на развијање не само еколошке свести и еколошког понашања, већ и

на разумевање сложених процеса и синергије у области безбедносних изазова, ризика и претњи. Међутим, напредак од глобалног концепта образовања за одрживи развој и еколошку безбедност до национално прихватљивог курикулума тежак је процес с обзиром да захтева тренутна знања и преиспитивање и предвиђања будућих процеса. Образовање за одрживи развој и еколошку безбедност подразумева интегрисање одговарајућих знања и способности у наставне програме на свим нивоима образовања али истовремено подразумева јачу сарадњу између научника и педагога, боље интегрисање науке и технологије у образовне програме, као и јачање компетенције наставног кадра.

Иако је евидентан замор и посустајање код стручњака који се професионално баве образовањем у овој области, у нашој земљи постоји потреба за новим приступима и осмишљавањима. У прилог томе говоре бројне активности на пољу развијања предмета Безбедносна култура. У конципирању овог предмета наглашена је тежња холистичком приступу који ће у различитим формама, од наставних јединица до посебног предмета, креативно објединити садржаје личне, друштвене и државне безбедносне културе. Наиме, поред већ постојећих садржаја везаних за бројне безбедносне ризике и претње неопходно је укључити проблеме и питања одрживог развоја и еколошке безбедности, али на начин који укључује и бригу о стварању заједничких вредности, личног и колективног интегритета, осећаја друштвене одговорности, слободе избора, као и нових ставова и начина понашања.

Литература

1. Бјелајац, Жељко Ћ. и Александар М. Филиповић. 2018. „Утицај масовних медија на деградацију савременог друштва”. У „Утицај масовних медија на деградацију савременог друштва”, ур. Жељко Ћ. Бјелајац и Александар М. Филиповић, посебно издање, *Култура полиса*, 9-21
2. Бјелајац, Жељко и Александар Филиповић. 2020. „Пандемија COVID-19 – Безбедносни изазови, ризици и претње”. У: „COVID-19 – Безбедносни изазови, ризици и претње”, ур. Жељко Бјелајац и Александар Филиповић, посебно издање, *Култура полиса*, 9-23
3. Бодин, Миленко, Радојевић, Кристина, и Кесић, Душан. 2019. „Стање националне безбедносне културе код младих у републици Србији”. Социолошки преглед, вол. LIII, бр. 2, стр. 627-647.
4. Ђорђевић И. 2013. *Људска безбедност*, Глобални контекст и примена у Србији”. Београд: Институт за упоредно право, Досије студио
5. Ђукановић, Мара. 2013. *Етика и животна средина*. У Екологија, религија, етика, ур. В. Павловић, 43-57. Београд: Еко центар и Завод за уџбенике.
6. Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године", Службени гласник РС”, број 22/2015.
7. Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије, „Службени гласник РС”, број 57/08.

8. Орловић Ловрен, Виолета. 2016. „Универзитетски наставници у транзицији ка одрживом развоју: један концепт и бројна питања”. Иновације у настави, XXIX, 2016/4,123–139.
9. Правилник о допуни правилника о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовању у подручју рада Хемија, неметали и графичарство, „Службени гласник РС”, год. 64, бр.12/15.
10. Правилник о измени и допунама правилника о наставном плану и програму средњег стручног образовања у подручју рада Економија, право и администрација, „Службени гласник РС”, год. 64, бр. 15/15.
11. Правилник о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовању у подручју рада Геологија, рударство и металургија, „Службени гласник РС”, год. 66, бр. 5/17.
12. Правилник о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Геодезија и грађевинарство, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 7/18.
13. Правилник о Плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 15/18.
14. Правилник о Плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 66, бр. 10/17
15. Правилник о Програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 16/18.
16. Правилник о Програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања, Службени гласник РС, год. 68, бр. 11/19.
17. Правилник о Програму наставе и учења за први разред гимназије, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 12/18.
18. Правилник о Програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 68, бр. 5/19.
19. Програм наставе и учења за други разред гимназије, „Службени гласник РС”, год. 68, бр. 8/19.
20. Стајић, Љубомир, Мијалковић, Саша и Станаревић, Светлана. 2013. *Безбедносна култура*. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.
21. Стајић, Љубомир, Мијалковић, Саша и Станаревић, Светлана. 2005. *Безбедносна култура*. Београд: Драганић.
22. Станаревић, С. 2017. „Механизми или начини развијања и унапређења безбедносне културе”. У *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, ур. Слободан Орловић. Нови Сад: Правни факултет.
23. Станаревић, Светлана и Филип, Ејдус. 2009. Појмовник безбедносне културе. Београд: Центар за цивилно војне односе.
24. Станаревић, Светлана. 2012. „Концепт безбедносне културе и претпоставке њеног развоја”. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет Безбедности.
25. Andevski, Milica, i Halaši, Tibor. 2002. Razvojne linije ekološkog obrazovanja. U *Zbornik radova X naučno-stručni skup o prirodnim vrednostima i zaštiti život-*

- ne sredine Ekološka istina*, ur. Marković, S. Z., 361-64. Bor: Tehnički fakultet, Univerzitet u Beogradu.
26. Andevski, Milica, i Kundačina, Milenko. 2004. „Ekološko obrazovanje – od brige za okolinu do održivog razvoja”. Užice: Učiteljski fakultet u Užicu, Univerzitet u Kragujevcu.
 27. Андевски, Милица. 2016. „Одрживо еколошко образовање – перспектива за промену културе учења”. Иновације у настави, XXIX, 2016/4 : 16-31.
 28. Barnett, Jon. 2001. *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in The New Security Era*, 15-25. London: Zed Books.
 29. Klemenović, Jasmina. 2003. „Razvoj ideje ekološkog vaspitanja i obrazovanja”. *Pedagoška stvarnost*, XLIX, 5-6.
 30. Lončar, Jelena. 2011. „Образовање за одрживи развој на факултетима друштвено-хуманистичких наука”. *U Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
 31. Marić Jurišin, Stanislava. 2019. „Humanističko - ekološka dimenzija u teorijskim polazištima vaspitanja i obrazovanja za društvo”. *Pedagoška stvarnost* 64(1): 62-75.
 32. Marinković, Darko. 2013. „Traganje za optimalnim odnosom univerzalnog i posebnog u obrazovanju”. *U Obrazovanje i razvoj*, ur. Dr. Veselin Vukotić, 167-175. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.
 33. Milivojević, Tatjana, i Jadranka, Jovanović. 2013. „Kritika reforme srednjoškolskog obrazovanja sa stanovišta personalizma”. *U Obrazovanje i razvoj*, Ur. Dr. Veselin Vukotić, 294-302. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.
 34. Milutinović, Slobodan, i Nikolić, Vesna. 2014. „Rethinking higher education for sustainable development in Serbia: An assessment of Copernicus Charter principles in current higher education practices”. *Journal of Cleaner Production*, Elsevier, Volume 62, pp.107–113.
 35. Nadić Darko. 2011. „Одрживи развој и принципи одрживог развоја у стратегијским документима Републике Србије.” *U FPN Godišnjak* br. 6, I deo: Politička teorija, politička sociologija, politički sistem.
 36. Nadić, Darko. 2011. „Mesto i uloga obrazovanja za održivi razvoj u obrazovanju politikologa”. *U Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
 37. Nikolić, Vesna. 2012. *Teorija i organizacija obrazovanja za zaštitu*. Niš: Filozofski fakultet.
 38. Radojević, Darinka, Radović Nenad, i Džepina, Maja. 2011. „Nacionalna strategija održivog razvoja- obrazovanje za održivi razvoj”. *U Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
 39. Vidojević, Jelena. 2011. „Образовање за одрживи развој”. *U Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
 40. Vukić, Tamara. 2020. „Образовање за одрживи развој као изборни програм”. *Research in Pedagogy*, vol. 10(1): 93-107.

41. Vukotić, Veselin. 2013. „S = Z i 2”. U *Образовање и развој*, ur. Dr. Veselin Vukotić, 9-22. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ECOLOGICAL SECURITY – NEW PERSPECTIVES IN SECURITY CULTURE

Summary: The notion of ecological education and education for sustainable development appeared as a result of the development and popularization of the sustainable development concept, further encouraged by numerous documents, strategies, and declarations adopted by organizations of international and national importance. In its development, education for sustainable development went through various influences and transformations. From striving for self-knowledge, changing attitudes, and developing ecological awareness, education that goes beyond courses, to education that supports changes in knowledge, skills, values, and attitudes to create a more sustainable and just society for all. Education for sustainable development and ecological security implies the integration of appropriate knowledge and skills in curricula at all levels of education, but at the same time, it also implies stronger cooperation between scientists and educators, better integration of science and technology in educational programs, and increase in the competence of teaching staff. In the development of the subject Security Culture, the issues of sustainable development and ecological security must be included along with numerous security issues from the individual level to the state security issues, but this must be done in a way that includes the conception of common values, personal and collective integrity, a sense of social responsibility, freedom of choice, as well as new attitudes and behaviors.

Keywords: sustainable development, ecological security, education for sustainable development, security culture

* jasmina.gacic@fb.bg.ac.rs

Introduction

Education is one of the central issues and the focus of every society, but also the entire modern civilization. In addition to science, within which numerous researches, studies, and various publications are dedicated to its various aspects, politics has also paid equal attention to education. According to Marinković, there is a good reason why the attitude toward education is largely equated with the attitude toward basic moral and social norms, as a test of the state and perspectives of every modern society, freedom of individuals and society as a whole (Marinković 2013, 167). The necessity and importance of education are indisputable, but the focus is increasingly being placed on the question of what kind of education we actually need. Namely, education is affected by the general global confusion on the issue of values, which is reflected in the lack of a vision of the ultimate civilization goals (Milojević, Jovanović 2013, 296). Dozens of generations of young people have grown up in such a contagious climate, developing on their own, without role models in the family or social community. Suddenly, no one raised the children. Neither parents, nor school, nor social institutions. They fell into the hands of unscrupulous and immoral media who took them over and made them modern cadets of the globalist wave, unable to cope on their own with any somewhat serious problem even in their mature years (Бјелајац и Филиповић 2018).

Reflecting on what education means today, authors Milojević and Jovanović consider whether it consists of the development of human beings as functional parts of the social system, which today means that they serve a changing, unreliable, uncertain market and short-term agendas? So that they become effective instruments, adaptable to future changes within the same narrow, short-sighted, and unreliable framework (Milojević and Jovanović 2013, 296)? As Vukotić recalls (2013), the model of rationalization of education, "education for occupation," "education for the workplace", does not provide the breadth of knowledge and spiritual enlightenment of a person. Can such a model be appropriate for a rising society? Is such a model suitable for the age of globalization, which is inevitably, through the power of technology and interest, taking root and developing? And can people who possess "technical knowledge," knowledge without humanistic admixture, be citizens of the world (Vukotić 2013, 9).

According to Vukić, the significant role of education in the field of sustainable development is reflected in the fact that education encourages reflection and choices that are in favor of sustainable development; education can influence the way people think, develop critical thinking, raise awareness shape knowledge, skills, values and attitudes aimed at sustainable development, which represent the bases of responsible citizenship. As Vukić states, education itself determines social and economic changes and is the basis for achieving peace, tolerance, and sustainability (Vukić 2020, 95), i.e. sustainable development in gen-

eral. The emergence and spread of the idea and concept of sustainability (durability, balance), i.e. sustainable development, indicate that its strength lies in the consensus of human, social, economic, technological, institutional, and cultural development. This development is believed to make it possible for current and future generations to meet their needs and improve their quality of life.¹ It is evident, however, that the overall development, quality of life, and preservation of the needs of future generations are facing numerous and current problems: drastic climate change, threats to biodiversity as many species have gone extinct, resource depletion and high environmental pollution due to their depletion; continuous destruction of the entire forest and other ecosystems; inability to control increasing amounts of hazardous, toxic, and other waste materials; damage to human health and the emergence of new diseases; accumulated nuclear and other destructive weapons that could repeatedly completely destroy life on the planet; lack of drinking water; the overcrowding issue (Djukanović, as cited in Pavlović 2013, 43). Thus, not only sustainable development, but ecological security² is disrupted as well. This implies, above all, the ability of a nation or society to withstand ecological scarcity, risks, and unwanted changes in the environment or tensions and possible conflicts (Barnett 2001, 15). The COVID-19 pandemic has exposed all the shortcomings of global and national societies. The world became dominated by insecurity, isolation and confusion, which in turn carry specific security challenges, a combination the world has never encountered before (Бјелајац и Филиповић 2020).

A closer connection between sustainable development, sustainability in general, and ecological security with the concept of security culture must be incorporated into future discussions. Stanarević points out that “security culture refers to the way in which certain ideas about the security order and structure are developed, as well as what we perceive as a threat to our lives or a threat to our values, and at the same time our defense against them.” Security culture participates in shaping what is precious to us. It regulates our moral, economic, and political priorities. It also sets limits and possibilities for declaring what is important, valuable or not valuable, what deserves protection, and what does not” (Stanarević 2012). In many ways, there is a significant connection and a common denominator between the concept of sustainable development, ecological security, and the concept of security culture. The concept of safety culture relies on theoretical and partially implemented practical experiences of sustainable development and ecological security. Also, as is the case with sustainable devel-

¹ Brundtland’s commission. 1987. *Our Common Future. Final Report of Brundtland’s commission. WCED*

² The Glossary of security culture defines ecological security as "a state in which there is a sustainable interaction of social systems and environmental systems, in which all individuals have equal and reasonable access to goods derived from the natural environment," Svetlana Stanarević and Filip Ejdus, *Glossary of Security Culture*. Belgrade: Center for Civil-Military Relations, 2009, 39.

opment and ecological security, the driving force of security culture is not lead by finances but by the awareness and need for the survival of current and future generations.

Evolution and the importance of education for sustainable development

Commitment to the development of the concept of sustainable development and ecological security, and their popularization led to a new paradigm of training and education - the paradigm of the *greening* of training and education,³ which appeared as a mechanism by which ecopedagogy and ecological culture were formed. Also, a new form of education was created – “ecological education” (Andevski 2016, 16; Marić Jurišin, 2019, 64). Andevski differentiates three lines of development of ecological education. Ecological education, at the beginning of its origin and operation, implied pedagogical and didactic engagement in ecological topics in school and other educational institutions and had to meet the following criteria: to be relevant for the future, to be an expression of new science, to be oriented to attitudes and behavior of the individual, and all these determinants had to be part of existing curricula (Andevski, Halashi 2002c; Andevski, Kundačina 2004). This period is also dominated by the need for terminological definitions; in the international and national literature, the following terms emerge ecological education, ecological training, ecological learning, with a more precise definition in the context of defining the subject of ecological pedagogy (Andevski, Kundačina 2004). In the educational context, we strive for self-awareness, change of attitudes, and the development of ecological awareness, while the educational aspect focuses on changing behavior. Ecological education, however, did not meet the specified criteria, as a result of which the second line of its development appeared. The aim was to have a more successful mediation in the acquisition of knowledge about the environment, as one of the main tasks of ecological education, along with other tasks and intentions such as, for example, developing desirable attitudes, abilities, skills. Ecological education in the dominant ecological discourse puts itself in an exclusive connection with the right teaching approaches, especially with learning methods. As this author further explains, this is the period of constituting the didactic concept of ecological education which is oriented toward knowledge of system theory, situational learning, teaching that transcends courses (interdisciplinary and transdisciplinary approach), project and problem-based learning, with a focus on activity orientation, computer simulation methods. These advanced methodological intentions of ecological education and ecologically dimensioned learning become clearer

³ Marić Jurišin states that the basic principles in establishing this paradigm are man's responsibility toward the fate of the Earth, the effort to understand the unity and integrity of the world, as well as the establishment of a dialogue between nature and man. integral didactic approach; from a uniform formal system to various educational institutions, alternative curricula and models (Marić Jurišin, 2019, 64).

only when we set them in opposition with traditional frontal learning, subject learning, book, knowledge, and learning that is not oriented toward action and experience (Andevski 2016, 18). In the analysis of this period of development of ecological education, Andevski emphasizes the reflections of the scholars of reform pedagogy (Kerschensteiner, Litt, Noel, Sharelman). These authors believed that the world of academics, which splits the unity of life, stifles originality, creative power, should be opposed by “indestructible life,” and that mechanical “cramming of knowledge”, industrialization should be kept out of the education system. This reflects the existential-philosophical dilemma: life turns to form, and therein lies the tragedy of culture, while in search of form, life itself is hampered by forms (Andevski 2016, 18). According to Andevski, regardless of all the aspirations of ecologically oriented teaching and learning, in school, in general, there was little student activity or participation. Ecological topics found a way in, but the learning process was still insufficiently focused on the project, as it was encircled and limited to certain subjects: biology, geography, natural history. The fact that teaching, which sought to develop ecological principles, was often understood as an extended course and nothing more than that was also a problem. Interdisciplinarity is rarely represented (Andevski 2002d; Andevski 2016, 21).

At the same time, on a global level, 20 years after the idea of sustainable development was accepted as a paradigm of the future and the first UN international conference on the environment was held in Stockholm in 1972, a significant turning point occurred. In addition to the role of the environment, the need for development was emphasized (UN Conference on the Environment and Development, Rio, 1992), which was a sign that ecological education was open to further progress and development. Namely, over time, other forms appeared, such as “education for sustainability” and “education for a sustainable future” (Vukić 2020, 95), “education for a sustainable society”⁴ (Marić Jurišin 2019, 66), “education for the protection of nature,” as well as “education for environmental protection” (Klemenović 2003). At the international level, within the UN documents, but increasingly also in the domestic literature, the term “education for sustainable development” is most often used (Vukić 2020, 93; Nikolić 2012; Vidojević 2011; Nadić 2011; Radojević, Radović and Džepina 2011). As Lovren

⁴ The following theoretical starting points provide a relevant basis for the conceptualization of training and education for a sustainable society: Ecological ethics, Social ecology, Social constructivism, and Bronfenbrenner's ecological theory. These are the possible starting points for creating the curriculum for a sustainable society, which focuses on changing the value orientation (Marić Jurišin, 2019, 66). It implies the involvement of the most important issues of sustainable community and development in the teaching and educational process. These include sustainable consumption, poverty reduction, disaster risk reduction, climate change, biodiversity, and the like, and also require the incorporation of certain work methods that will stimulate the motivation of children to change their behavior and start behaving responsibly to ensure sustainable development, ie. sustainable society.

writes, it seems that, as of recently, the majority of authors tend to use the phrase 'education for sustainable development' rather than 'education about sustainable development,' thus denoting a set of values on which the principle of responsibility and action is developed or, "the capacity to live more sustainably" (Orlović Lovren 2016, 127). The importance of education for sustainable development is clearly recognized in the framework of the United Nations Conference on Sustainable Development. At the UN Conference on Environment and Development in 1992, the document Agenda 21 was adopted, which initiated the introduction of sustainable development and education for sustainable development in curricula around the world (Vukić 2020, 95). In a special chapter of Agenda 21 (Chapter 36: "Improving education, training, and social awareness"), among other things, the issues of reorientation of education toward sustainable development are discussed, whereby one of the goals requires that the concept of environment and development become an integral part of all education programs. Accordingly, governments are required to prepare strategies that aim to integrate the environment and development, as well as incorporate this approach into education at all levels (UN 1992). According to Vukić, sustainable development thus gained a well-deserved place in the curriculum, as an indispensable part of modern education, through the integration of content on sustainable development into existing subjects or by creating special subjects whose content fully focuses on sustainable development (Vukić 2020, 95). Education for sustainable development is usually identified as education that supports changes in knowledge, skills, values, and attitudes to create a more sustainable and just society for all (Vukić 2020, 95). It emerged by combining topics related to environmental education, global citizenship, and development. It was primarily focused on environmental issues, such as climate change and biodiversity loss, and later it also included sustainable development issues, such as poverty reduction and gender equality (Vukić 2020, 95). As Andevski recalls, such broad goals of education for sustainable development condition that it goes beyond ecology, nature study, as well as possible protection, renewal and improvement of the environment and touches on global dilemmas of humanity: human rights, social development, peace, equality, justice, as a postulate of global education (Andevski 2016, 24). Energy, water, land, food, school setting, but also the environment and climate in the school (joint work, reciprocity, participation), all areas of life and work can be exemplarily explored and shaped as a directly accessible part of the "school system" for the students. With regard to the social dimension, the connection with health education, education for peace, prevention of violence, crime, and drug addiction was "revealed." All this is aimed at realizing the primary goal: the development of empathy, solidarity, social and environmental responsibility, maturity and autonomy, but also key competencies, the ability to self-shape and strengthen the personality, to shape a "learning community," on the path toward "a society of knowledge," and a life in a "global village" (Andevski 2016, 24).

Jurišin Marić states that the development of the educational system, curriculum, and pedagogical practice that could be sustainable in three segments of sustainable development were highlighted as particular challenges for professionals dealing with training and education in modern social discourse. These three segments include social development, economic development, and environmental protection. These three “pillars” of sustainable development must, by definition, participate equally and cohesively in practice, otherwise, they are doomed to failure (Marić Jurišin 2019, 63). Jurišin Marić further points out that education for sustainable development, and we can also add ecological security, is specific primarily based on its purpose and essence, and accordingly the principle of its conceptualization is similar to education for peace, education for democracy, civic education (Marić Jurišin 2019, 63). Hence, in educational practice, it is necessary to design curricula that would ensure the social and intellectual development of children. A curriculum that has an impact only on the development of children's cognitive and intellectual potentials is not sustainable, and the socio-emotional component gives it a dimension of “sustainability,” thus influencing the development of morality, self-discipline, and ethics in children, as well as values and attitudes (Marić Jurišin 2019, 63).

Education for sustainable development and ecological security in Serbia

Education for sustainable development implies the integration of appropriate knowledge and skills into curricula at all levels of education and in all sectors of society by the end of the Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014). According to the conclusions of the Summit on Sustainable Development, held in Johannesburg in 2002, for education for sustainable development to be carried out, it is essential to strengthen cooperation between scientists and educators, improve the integration between science and technology into educational programs, and strengthen cooperation between formal and informal education. Our country accepted the conclusions of the Johannesburg Summit and is a signatory of the Belgrade Declaration - it agreed to include education for sustainable development, in the way it is recommended, in all levels and types of educational programs by 2014. Education for sustainable development is at the same time education for the environment (environmental protection) and it also represents education for the future and future generations (Milutinović, Nikolić 2014, 107).

According to Vukić, the analysis of primary and secondary education programs in the Republic of Serbia has shown that students meet with sustainable development, and environmental protection, within different subjects. In primary school, these subjects include The World Around Us, Nature and Society, Civic Education, Geography, Biology, Engineering and Technology, Physics and Chemistry (“Official Gazette of the RS” 10/17; 16/18; 5/19; 11/19; 15/18). The

subject of Ecology and Environmental Protection is taught in secondary vocational schools, and depending on the area of study, there are also special subjects dedicated to sustainable development. These include Sustainable Development in Construction (Geodesy and Construction), Sustainable Development of the Republic of Serbia (Economy, Law, and Administration), Sustainable Development (Chemistry, Non-Metals, and Graphics), Energy Efficiency and Sustainable Development (Geology, Mining, and Metallurgy), Sustainable Design (Forestry and Wood Processing) (“Official Gazette of the RS” 7/18; 15/15; 12/15; 5/17; 6/15). When it comes to grammar schools, certain aspects of sustainable development are mentioned in Biology, Chemistry, and Geography (Vukić, 2020, 98).

The new curriculum for secondary education, i.e. grammar schools, introduces numerous elective subjects to improve grammar school education. For the first time in their schooling, students can choose elective programs starting from their first year of secondary school and ending with their fourth year. This option allows the student to independently create a segment of their education that is in accordance with their interests and needs. This is expected to increase the engagement of students, but also their achievement. The goal of the elective program *Education for Sustainable Development* in the first grade of secondary school is for “the student, based on research into the interdependence of human activities and the immediate environment, to develop a critical, active and responsible attitude toward himself and the environment in which he lives” (“Official Gazette of the RS” 12/18). At the end of the program, it is expected that the students will be able to critically review the impact of human activities on the immediate environment; re-examine the different needs of people in modern society from the point of view of sustainable development; recognize positive and negative examples of attitudes toward the environment; anticipate the possible consequences of irresponsible behavior of people in their immediate environment, at the local and global level; participate in activities that contribute to improving the quality of life in their immediate environment; reduce their own negative impact on the environment (“Official Gazette of the RS” 12/18; 8/19). The directory on the curriculum for the first grade of grammar school (“Official Gazette of the RS” 12/18) envisages the selection of three main topics - water, air, and sustainable cities and settlements, whereby each of these topics includes a reference point for teachers, but students as well. The curriculum for the second grade of grammar school (“Official Gazette of the RS” 8/19) highlights the same goal as the first grade of grammar school, while also introducing new, current topics - sustainable land management, food production, distribution, and consumption as a factor of sustainable development and waste management. Each of the mentioned topics, as is the case in the first grade of grammar school, has its expected outcomes and contents.

In recent years, at the higher level of education, a group of faculties and departments, courses, and study groups in the field of environment, within un-

dergraduate and postgraduate and Ph.D. studies have been established.⁵ Curricula that are regarded from the point of view of sustainable development are still mostly present at faculties of technical sciences, although there is a growing interest in social sciences as well (Radojević, Radović and Džepina 2011). However, as underlined by Lončar in her research, no course within undergraduate studies at the faculties that belong to the group of social sciences and humanities contains the term sustainable development in its name. The author further states that the majority of the courses where students have the opportunity to listen to lectures on sustainable development (or at least where it is mentioned in passing) are elective so a very small number of students actually takes them (Lončar 2011). Secondly, the notion of sustainable development is explicitly mentioned only in a very small number of syllabi. The concept of sustainable development is much more present in the syllabi at the sociology department at the Faculty of Philosophy, while the analysis of syllabus at Archeology, History, Art History and Classical Sciences at the Faculty of Philosophy, and the analysis of syllabi at the Orthodox Theological Faculty, the Education Faculty, the Faculty of Philology and the Faculty of Sports and Physical Education shows no indication that they deal with sustainable development in any way (Lončar 2011). The author cites several examples of syllabi that envisage education for sustainable development: the subject Theory and Planning of Economic Development at the Faculty of Economics, Urban Sociology module at the sociology department at the Faculty of Philosophy, Fundamentals of Economic Security at the Faculty of Security studies (Lončar 2011). It is necessary to mention that this faculty offered the following courses - Environmental Protection during undergraduate studies, Globalization and Environmental Protection during master studies as well as the course Development, Conflicts and Environment during Ph.D. studies that dealt with the phenomenon and problems of sustainable development and ecological security. By changing the curriculum, the course Fundamentals of Economic Security was abolished and the students were deprived of a course that specifically dealt with sustainable development. The objectives of the course included introducing students to the functioning of modern market processes, mastering the basic economic concepts that allow the study of basic correlations, on a theoretical and practical level, between economic practice and social relations, and understanding the relationship: market - sustainable socio-economic

⁵ In the analysis of the position and role of education for sustainable development in the education of political scientists, Nadić explains the evolution of ecological education of political scientists. The beginning of education in this field at the Faculty of Political Sciences began in 1976 when the curriculum for 1976/1977 introduced the scientific discipline of social ecology. Nadić also states that education for sustainable development for political scientists can also play an informal role. The establishment of the Center for Environmental Policy and Sustainable Development (CEPOR) at the Faculty of Political Sciences in Belgrade opened a new dimension that provides students with an alternative model of acquiring knowledge and adopting new models of behavior, which can be applied by students and teachers, thus inciting satisfaction due to their activism efforts (Nadić 2011).

development – state of the environment - protection - security – defense. The amended curriculum at the Faculty of Security introduced the elective course Human Security in undergraduate studies, which deals with sustainable development as a basic precondition for security and the ecological dimension of human security.⁶ Also, through the elective course Ecological Security, students are introduced to the concept, trends, definitions of environmental security and ecological security, global warming as a threat to environmental security, ecological refugees, forms of environmental terrorism, food security, water, and energy resources. At the same level of study, the mandatory course the Fundamentals of Ecological Safety was introduced, which aimed at acquiring knowledge about the basics of ecological safety, whereby a dimension of safety is assigned to ecological problems and vice versa, and the environment is thus placed in the range of safety issues, introducing students with the theoretical approaches to the concept of ecological security and the ecological security system. The ultimate goal of this course is to clarify ecological security as the protection of the environment and vital interests of the individual, society, and nature from negative forms of endangerment that disrupt the state of “sustainable balance.” Through this course, the students gain the ability to connect ecological problems and security as well as to identify and recognize basic forms of threats to ecological security. They also learn about legal acts in this field, ecological crime, and basic subjects of the ecological security system, while also grasping the correlation between sustainable development and ecological security and the need for ecological security education.⁷

In addition to the fact that there are obvious shortcomings at all levels of education, encouraging the themes, problems, and issues of sustainable development and ecological security is considered to be significant progress. Lončar believes that although education for sustainable development is still not sufficiently present at the faculties of social sciences and humanities of the University of Belgrade, for future changes in the syllabus, it is encouraging that many courses, due to the nature of their subject matter, have the potential to deal with sustainable development (Lončar 2011). However, as Lončar adds, education for sustainable development, and we can also say ecological security, expands the concept of environmental education. The UNECE Strategy, which has been

⁶ Concept of human security links threats, acquired with personal fears for its endangerment. Security is connected to lack of threats such as hunger, illness, crime, repression and sudden mischievous changes in everyday life - at home, at work, in society or in natural environments (Đorđević 2013).

⁷ The new study program of the second and third degree of academic studies (master and Ph.D. studies) includes a set of mandatory and elective subjects, with a syllabus that includes issues and problems of sustainable development and security risks and threats in the environment. Master studies: Global Security Threats, National Security Threats, Ecological Security System, Ecological Risks and Threats, Climate Change and Ecological Security; Ph.D. studies: Energy security - natural resource management and sustainable development, Integrated disaster risk reduction, Climate change - sustainability and adaptation.

adopted by Serbia, underlines that “education for sustainable development also includes various elements of development and other targeted forms of education.” Therefore, environmental education needs to be developed and complemented with other areas of education so that it obtains an integrative approach that would lead to education for sustainable development (UNECE Strategy for Education for Sustainable Development).

Security culture of young people

For decades, we bore witness to a constantly growing interest in the phenomenon of security culture. In the assortment of different definitions of the concept, the most important fact is that it is taught (“articulated”), learned, and spread through the education system, that it includes internal and external processes during natural adaptation and organization of people, but also during the process of strengthening defense and protection capabilities. It leads to the harmonious development of individuals and communities and influences the understanding of security as an advantage for all and the environment (Bodin, Radojević and Kesić 2019, 629). Reviewing the mechanisms or ways to develop and improve security culture, Stanarević states that security culture, as a concept, assists in grasping the essence of many security problems, so that it can be seen and analyzed in the context of prevention of social conflicts, systemic risk responses, and new safety infrastructures. It is a concept that is gradually evolving and permeating all levels of security policy, starting from the issue of security at the individual level to the issue of state security (Stanarević, 2017, 372). While deliberating on the purpose of the security culture of young people, the authors Stajić, Mijalković, and Stanarević advocate the thesis that training and education along with the appropriate and satisfactory level of security culture should be in the service of the development of the youth and adult participants of this training. This process also represents a kind of aspect of socialization (understood in the narrower sense as a process of adapting to the demands of the social environment by adopting certain behavior, rules, and values that are common in that environment), and it is carried out through training, and social relations, contact of interpersonal character, but also through the overall organization, integrity and planning, efficiency and top-quality education and training (Stajić, Mijalković and Stanarević 2013, 92).

In the Republic of Serbia, serious attempts have been made to impose the issue of security in the local community and the security of young people in general in a comprehensive way. One of such projects, “Security through Learning,” was realized in 2005/2006, based on the support of the Council for the Prevention of Child Development Issues within the Ministry of Education and Sports of the Republic of Serbia. The project envisaged the introduction of a new subject 'Security Culture' in 20 schools and four cities in the Republic of Serbia (Novi Sad, Belgrade, Kragujevac, and Niš) as an elective subject (Stajić and Stanarević

2012, 157). The general goal of this subject was for first-grade secondary school students to acquire new theoretical and practical knowledge in various areas of security, the need, ways, and means of protecting personal and general social values from various forms and carriers of threats, regardless of the place and time they might manifest. This subject was reminiscent of the former Defense and Protection subject, but the project was soon suspended due to a lack of understanding by the authorities. Also, an important goal was to establish and build a positive and cooperative relationship with the institutions in charge of stable and legal security norms (Stajić, Mijalković and Stanarević 2005). Bearing in mind the previous activities, three round tables were held on the topic “Security culture in the system of secondary education” at the Faculty of Security studies, from April to June of 2019, which were attended by representatives of numerous institutions.⁸ It pointed out that the position of an elective subject that would deal with security culture, i.e. safety aspects of children's lives in the community (both in the school and outside it - family, sports, nature, etc.) must be reviewed. One of the proposals to transform the subject 'Security Culture' included the synergy of all issues related to sustainable development and ecological security and issues related to numerous and complex security challenges, risks, and threats. Participants of the round table presented various aspects of the security culture of young people and the need for its improvement, existing solutions for security culture education in the EU, USA, and the Russian Federation, pointing out the diversity of security challenges that young people face and the need to harmonize the relevant strategic documents of the Republic of Serbia. It was also pointed out that the goal of the round tables is to collect experiences and knowledge of various actors dealing with security culture and discover an appropriate solution so that the content of security culture reaches those who are the future of every society, namely youth. To this end, working groups have been formed that will work in three directions: on the formation of a new elective subject in secondary schools; introduction of new content in existing curricula, and creation of extracurricular activities, such as digital platforms, applications, and other modern tools.

The National Youth Strategy reminds us of the legitimacy of initiating new activities in the development of the subject Security Culture, i.e. the connection between education for sustainable development and ecological security and the need to develop security culture of young people (“Official Gazette of the RS,” no. 22/15). It is stated that youth represent a significant role in society because of

⁸ Ministry of Defense, Ministry of Education, Science and Technological Development, Geographical Institute “Jovan Cvijić” SANU, Ministry of Interior Affairs, the Office of the National Security Council and Classified Information Protection, Group for Education of Minorities, Social Inclusion and Protection from Violence and Discrimination, the Institute for Educational Advancement, the Public Investment Management Office, the Serbian Red Cross, the Belgrade Center for Security Policy and the Faculty of Security studies at the University of Belgrade.

its potential to become active and productive. Nevertheless, when youth is running through process of transformation, there are many security challenges, risks and hazards which enhance violent behaviors, extremism and intolerance towards different cultural models. Furthermore, it has impact on increase of crime; it leads to significant consumption of narcotics and alcohol; gambling; unsafe activities in traffic, sport events and public space; and it can lead to inadequate adaptation in extraordinary situations. In addition, the bigger exposure to security risks and threats affects survival and integrity of youth. It also might decrease the possibility for quality lifestyle, in a nourishing environment which could empower healthy mental development, success and happiness of the youth. With that in mind, there is a lack of an organized system which could share knowledge about youth security risks and threats. Moreover, there is no organized course where youth could gain skills which are necessary in conditions of a concrete security threat. Besides that, it has been recognised that there is no developed and coordinated multidisciplinary approach between sectors in identifying, planning and giving service, which could suit security needs of youth. Upgrading this youth support program means upgrading quality and efficiency of existing programs, simultaneously creating new ones with topics and contents related to the current youth security risks and threats which are not institutionally recognised as important. The notion of violence may be one of the most common youth problems but we should not exclude whole range of other problems, such as youth security in traffic, natural disaster situations, environment pollution, variety of sociopathological occurrences, human trafficking, discrimination, inequality and etc. In this strategy the main goal is to upgrade conditions for developing a Security culture of young people, whereas expected results are: advancing school and leisure activities with content that could enhance youth to collect new levels of knowledge and skills in the area of security; determining criteria and standards for youth security programs apart from educational system; upgrading current criteria and standards which are basis for programs connected to youth security, including different gender securities and threats; developing programs which could help youth to attend courses and trainings where they can learn how to appropriately react to security risks and threats in their environment; supporting development and realisation of new programs with preventive measures and activities directed to decrease youth risks and threats; creating programs which empower youth to evolve certain skills in order to react properly to natural disasters; encouraging research and professional analysis of security challenges, as well as youth risks and threats; finding new ways of youth communication in cyberspace; ensuring collaboration between local institutions which would secure youth from risks and threats.

The National Strategy for Sustainable Development of the Republic of Serbia, which also deals with education for sustainable development, equally underlines the importance of these activities. Education is believed to be a carrier of development, a prerequisite for the creation of a society and knowledge econ-

omy. That is why the Strategy recommends a new form of education - education for sustainable development. It should be competitive in accordance with the scientific, economic, and technological potentials of the Republic of Serbia; accessible to all, particularly children and members of socially vulnerable groups; adaptable and in line with labor market needs; attractive enough and in line with socio-economic changes; part of the European education system; financed in a modern way, based on the model of the European financing system; based on a system of modern management, certification, licensing and accreditation (“Official Gazette of the RS” no. 57/08). The authors of the Strategy perceive the improvement of the existing education system, but also the motivation of all interest groups to work on the development of the education for sustainable development and the integration of the content of sustainable development into the formal education system, in all relevant subjects, as well as in non-formal forms of education, as a precondition for actualizing education for sustainable development. At the same time, this leads to the establishment of a multidisciplinary and interdisciplinary system of education for sustainable development.

Conclusion

At a time of permanent global environmental threats that are gaining momentum, education and training in the field of sustainable development and ecological security are one of the most important tasks, as they directly affect the development of not only ecological awareness and ecological behavior, but also the understanding of complex processes and synergies in the field of security challenges, risks, and threats. However, progress from the global concept of education for sustainable development and ecological security to a nationally acceptable curriculum is a difficult process as it requires current knowledge and a review and prediction of future processes. Education for sustainable development and ecological security implies the integration of appropriate knowledge and skills in curricula at all levels of education, but at the same time implies stronger cooperation between scientists and educators, better integration of science and technology in educational programs, and increasing competence of teaching staff.

Although there are unmistakable fatigue and letup among professionals who deal with education in this field, there is a need for new approaches and designs in our country. Numerous activities in the field of developing the subject 'Security Culture' speak in favor of it. In the conception of this subject, the aspiration toward a holistic approach was emphasized, which will creatively unite the contents of personal, social, and state security culture in various forms, from teaching units to a special subject. Namely, in addition to the already existing content related to numerous security risks and threats, it is necessary to include problems and issues of sustainable development and ecological security, but also to do so in a way that includes care for creating common values, personal and

collective integrity, sense of social responsibility, freedom of choice, and new attitudes and behaviors.

References

1. Бјелајац, Жељко Ђ. и Александар М. Филиповић. 2018. „Утицај масовних медија на деградацију савременог друштва”. У „Утицај масовних медија на деградацију савременог друштва”, ур. Жељко Ђ. Бјелајац и Александар М. Филиповић, посебно издање, *Култура полиса*, 9-21
2. Бјелајац, Жељко и Александар Филиповић. 2020. „Пандемија COVID-19 – Безбедносни изазови, ризици и претње”. У: „COVID-19 – Безбедносни изазови, ризици и претње”, ур. Жељко Бјелајац и Александар Филиповић, посебно издање, *Култура полиса*, 9-23
3. Бодин, Миленко, Радојевић, Кристина, и Кесић, Душан. 2019. „Стање националне безбедносне културе код младих у републици Србији”. *Социолошки преглед*, вол. LIII, бр. 2, стр. 627-647.
4. Ђорђевић И. 2013. *Људска безбедност*, Глобални контекст и примена у Србији”. Београд: Институт за упоредно право, Досије студио
5. Ђукановић, Мара. 2013. *Етика и животна средина*. У *Екологија, религија, етика*, ур. В. Павловић, 43-57. Београд: Еко центар и Завод за уџбенике.
6. Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године", *Службени гласник РС*", број 22/2015.
7. Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије, „Службени гласник РС”, број 57/08.
8. Орловић Ловрен, Виолета. 2016. „Универзитетски наставници у транзицији ка одрживом развоју: један концепт и бројна питања”. *Иновације у настави*, XXIX, 2016/4, 123–139.
9. Правилник о допуни правилника о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовању у подручју рада Хемија, неметали и графичарство, „Службени гласник РС”, год. 64, бр.12/15.
10. Правилник о измени и допунама правилника о наставном плану и програму средњег стручног образовања у подручју рада Економија, право и администрација, „Службени гласник РС”, год. 64, бр. 15/15.
11. Правилник о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовању у подручју рада Геологија, рударство и металургија, „Службени гласник РС”, год. 66, бр. 5/17.
12. Правилник о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Геодезија и грађевинарство, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 7/18.

13. Правилник о Плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 15/18.
14. Правилник о Плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 66, бр. 10/17
15. Правилник о Програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 16/18.
16. Правилник о Програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања, Службени гласник РС, год. 68, бр. 11/19.
17. Правилник о Програму наставе и учења за први разред гимназије, „Службени гласник РС”, год. 67, бр. 12/18.
18. Правилник о Програму наставе и учења за трећи разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, год. 68, бр. 5/19.
19. Програм наставе и учења за други разред гимназије, „Службени гласник РС”, год. 68, бр. 8/19.
20. Стајић, Љубомир, Мијалковић, Саша и Станаревић, Светлана. 2013. *Безбедносна култура*. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.
21. Стајић, Љубомир, Мијалковић, Саша и Станаревић, Светлана. 2005. *Безбедносна култура*. Београд: Драганић.
22. Станаревић, С. 2017. „Механизми или начини развијања и унапређења безбедносне културе”. У *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, ур. Слободан Орловић. Нови Сад: Правни факултет.
23. Станаревић, Светлана и Филип, Ејдус. 2009. Појмовник безбедносне културе. Београд: Центар за цивилно војне односе.
24. Станаревић, Светлана. 2012. „Концепт безбедносне културе и претпоставке њеног развоја”. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет Безбедности.
25. Andevski, Milica, i Halaši, Tibor. 2002. Razvojne linije ekološkog obrazovanja. U *Zbornik radova X naučno-stručni skup o prirodnim vrednostima i zaštiti životne sredine Ekološka istina*, ur. Marković, S. Z., 361-64. Bor: Tehnički fakultet, Univerzitet u Beogradu.
26. Andevski, Milica, i Kundačina, Milenko. 2004. „Ekološko obrazovanje – od brige za okolinu do održivog razvoja”. Užice: Učiteljski fakultet u Užicu, Univerzitet u Kragujevcu.
27. Андевски, Милица. 2016. „Одрживо еколошко образовање – перспектива за промену културе учења”. Иновације у настави, XXIX, 2016/4 : 16-31.
28. Barnett, Jon. 2001. *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in The New Security Era*, 15-25. London: Zed Books.

29. Klemenović, Jasmina. 2003. „Razvoj ideje ekološkog vaspitanja i obrazovanja”. *Pedagoška stvarnost*, XLIX, 5-6.
30. Lončar, Jelena. 2011. „Obrazovanje za održivi razvoj na fakultetima društveno-humanističkih nauka”. U *Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
31. Marić Jurišin, Stanislava. 2019. „Humanističko - ekološka dimenzija u teorijskim polazištima vaspitanja i obrazovanja za društvo”. *Pedagoška stvarnost* 64(1): 62-75.
32. Marinković, Darko. 2013. „Traganje za optimalnim odnosom univerzalnog i posebnog u obrazovanju”. U *Obrazovanje i razvoj*, ur. Dr. Veselin Vukotić, 167-175. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.
33. Milivojević, Tatjana, i Jadranka, Jovanović. 2013. „Kritika reforme srednjoškolskog obrazovanja sa stanovišta personalizma”. U *Obrazovanje i razvoj*, Ur. Dr. Veselin Vukotić, 294-302. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.
34. Milutinović, Slobodan, i Nikolić, Vesna. 2014. „Rethinking higher education for sustainable development in Serbia: An assessment of Copernicus Charter principles in current higher education practices”. *Journal of Cleaner Production*, Elsevier, Volume 62, pp.107–113.
35. Nadić Darko. 2011. „Održivi razvoj i principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Srbije.” U *FPN Godišnjak* br. 6, I deo: Politička teorija, politička sociologija, politički sistem.
36. Nadić, Darko. 2011. „Mesto i uloga obrazovanja za održivi razvoj u obrazovanju politikologa”. U *Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
37. Nikolić, Vesna. 2012. *Teorija i organizacija obrazovanja za zaštitu*. Niš: Filozofski fakultet.
38. Radojević, Darinka, Radović Nenad, i Džepina, Maja. 2011. „Nacionalna strategija održivog razvoja- obrazovanje za održivi razvoj”. U *Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
39. Vidojević, Jelena. 2011. „Obrazovanje za održivi razvoj”. U *Univerzitet i održivi razvoj*, ur. Vukašin Pavlović. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj.
40. Vukić, Tamara. 2020. „Obrazovanje za održivi razvoj kao izborni program”. *Research in Pedagogy*, vol. 10(1): 93-107.
41. Vukotić, Veselin. 2013. „S = Z i 2”. U *Obrazovanje i razvoj*, ur. Dr. Veselin Vukotić, 9-22. Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja.